

HÖGSTA DOMSTOLENS BESLUT

meddelat i Stockholm den 20 mars 2013

Mål nr

Ö 203-12

KLAGANDE

HA

Ombud och biträde enligt rättshjälpslagen: Advokat OH

MOTPART

Justitiekanslern

Box 2308

103 17 Stockholm

SAKEN

Rättshjälp

ÖVERKLAGAT AVGÖRANDE

Svea hovrätts beslut 2011-10-31 i mål T 2462-11

Hovrättens beslut

HÖGSTA DOMSTOLENS AVGÖRANDE

Högsta domstolen beslutar att rättshjälpen ska fortsätta och bestämmer att förmånen av rättshjälpsbiträde får omfatta ytterligare högst trettio timmars arbete. De ytterligare timmarna får täcka arbete som har lagts ned före Högsta domstolens beslut.

YRKANDE I HÖGSTA DOMSTOLEN

HA har yrkat att Högsta domstolen beslutar att rättshjälpen ska fortsätta.

Justitiekanslern har överlämnat till Högsta domstolen att pröva om det finns förutsättningar att ytterligare utöka HAs rättshjälp.

SKÄL

Bakgrund

1. HA skadades år 2002 i en järnvägstrafikolycka. Han väckte år 2005 talan mot Banverket (numera Trafikverket) och yrkade skadestånd. Trafikverket, som redan hade betalat 553 500 kr till HA, medgav skadeståndsskyldighet i och för sig. Trafikverket bestred dock att betala ytterligare ersättning.
2. I juni 2007 beviljade tingsrätten HA rättshjälp och förordnade OH till rättshjälpsbiträde.
3. I september 2008 beslutade tingsrätten att vilandeförklara målet i de delar som avsåg ersättning för bl.a. inkomst- och pensionsförlust i avvaktan på Migrationsverkets beslut i frågan om HA skulle beviljas uppehållstillstånd i Sverige.

4. Tingsrätten förpliktade i deldom den 9 oktober 2008 Trafikverket att betala ytterligare 127 000 kr jämte ränta till HA för det men som han hade orsakats till följd av olyckan. I deldomen ogillade tingsrätten HAs yrkande om ersättning för vissa kostnader.
5. Sedan frågan om uppehållstillstånd hade avgjorts i november 2009, med den utgången att HA skulle avvisas till Iran, fortsatte tingsrätten handläggningen av målet. Inför huvudförhandlingen anmälde OH att han snart hade lagt ned 100 timmars arbete på uppdraget. Tingsrätten beslutade den 11 januari 2011 att rättshjälpen skulle fortsätta och omfatta ytterligare 40 timmar.
6. Vid huvudförhandlingen justerade HA det yrkade beloppet till 4 815 000 kr. Det tillkommande beloppet avsåg bl.a. hans förlust av framtida inkomster från en affärsverksamhet i Iran. Trafikverket ansåg att justeringen utgjorde en otillåten taleändring och yrkade att den skulle avvisas. Tingsrätten lämnade avvisningsyrkandet utan bifall.
7. I en dom den 18 februari 2011 förpliktade tingsrätten Trafikverket att till HA betala 2 176 740 kr avseende förlorad arbetsinkomst och 665 665 kr avseende framtida kostnader för medicin, läkarbesök och sjukhusvård. Tingsrätten fastställde ersättning enligt rättshjälpslagen till OH för 110 timmars arbete i enlighet med hans kostnadsräkning.
8. Trafikverket överklagade domen samt beslutet att tillåta HAs justering av yrkandet. HA överklagade domen anslutningsvis och begärde att hovrätten skulle besluta att rättshjälpen skulle omfatta även processen i hovrätten.
9. Hovrätten meddelade prövningstillstånd. Genom det överklagade beslutet ogillade hovrätten HAs begäran om utvidgning av rättshjälpen och förordnade

att rättshjälpen därmed skulle upphöra. Samtidigt beslutade hovrätten bl.a. att ogilla Trafikverkets överklagande av tingsrättens beslut att tillåta HA att justera det yrkade beloppet.

10. Sedan HA överklagat hovrättens beslut i rättshjälpsfrågan till Högsta domstolen har handläggningen av målet i hovrätten fortsatt. Hovrätten har bl.a. tillåtit HA att åberopa ny bevisning. Parterna har därefter meddelat hovrätten att de har träffat en förlikning.

11. OH har uppskattat att hans arbetsinsats i hovrätten har uppgått till drygt 50 timmar. Det innebär att hans arbetsinsats sammanlagt har uppgått till något mer än 160 timmar, dvs. ytterligare drygt 20 timmar utöver de 140 timmar som rättshjälpen hittills har omfattat.

Förutsättningar för överskridande av 100-timmarsgränsen

12. Enligt 15 § rättshjälpslagen (1996:1619) omfattar förmånen av rättshjälpsbiträde ersättning för arbete i högst 100 timmar, om inte annat beslutas enligt 34 § samma lag.

13. Enligt 34 § första stycket rättshjälpslagen ska rättshjälpen upphöra när det arbete som biträdet har lagt ned på uppdraget uppgår till 100 timmar. Enligt andra stycket i samma paragraf ska rättshjälpsbiträdet anmäla till rätten när det arbete biträdet lagt ned uppgår till eller närmar sig 100 timmar. Rätten ska genast pröva om rättshjälpen ska upphöra. Om rättshjälpen ska fortsätta, bestämmer rätten det antal timmar som förmånen av rättshjälpen därefter får omfatta.

14. Begränsningen av biträdesförmånen till 100 timmar infördes i samband med 1997 års rättshjälpslag. Den nya regleringen innebar att rättshjälps-

förmånerna begränsades i olika hänseenden. Ett uttalat syfte var att åstadkomma besparingar. (Se prop. 1996/97:9 och bet. 1996/97:JuU3.)

15. Lagen ger inte några anvisningar om vad rätten ska lägga till grund för prövningen huruvida rättshjälpen ska fortsätta. Av förarbetena framgår att möjligheten att överskrida 100-timmarsgränsen är avsedd att tillämpas i ett fåtal undantagsfall. För att rättshjälpen ska få fortsätta krävs att det är rimligt att staten bidrar till ytterligare kostnader. Vid den bedömningen måste målets karaktär och komplexitet liksom partens situation beaktas. (Se a. prop. s. 145.)

16. En utgångspunkt är att den som har beviljats rättshjälp inte bör försättas i ett bättre läge än den som inte kan beviljas rättshjälp, vilket t.ex. är fallet om personen i fråga har ett ekonomiskt underlag som överstiger 260 000 kr (6 § första stycket och 38 § rättshjälplagen) eller har en rättsskyddsförsäkring (9 § första stycket samma lag). (Se a. prop. s. 143 f. och a. bet. s. 40; jfr även NJA 2000 s. 400.)

17. Den som beviljas rättshjälp ska alltså planera arbetet med den utgångspunkten att rättshjälpen omfattar ersättning för en arbetsinsats på 100 timmar (se a. prop. s. 144) och även planera för att det kan komma att bli fråga om en process i två instanser; ordningen med prövningstillstånd i hovrätt för tvistemål och ärenden innebär med hänsyn till den generösa tillämpning som är avsedd i princip ingen ändring i detta hänseende. Det kan däremot normalt inte vara rimligt att den som har beviljats rättshjälp ska behöva planera arbetet så att det återstår ett utrymme för den eventualiteten att prövningstillstånd meddelas i Högsta domstolen (jfr NJA 2007 s. 382).

Bedömningen i detta fall

18. Som har nämnts i det föregående kan det endast i undantagsfall komma i fråga att låta rättshjälpen omfatta mer än 100 timmars arbete. Dessutom har tingsrätten redan beslutat om att rättshjälpen ska omfatta ytterligare 40

timmar. Utrymmet för att under sådana förhållanden låta rättshjälpen fortsätta är mycket begränsat.

19. Samtidigt föreligger ett flertal omständigheter som talar för att det är rimligt att låta rättshjälpen fortsätta. Tvisten har stor betydelse för HAs framtida försörjning och han har också, i vart fall delvis, vunnit framgång med sin talan. Trafikverket är en i förhållande till HA ekonomiskt överlägsen part. Tvisten är förhållandevis komplicerad. Vid tingsrätten har det hållits två huvudförhandlingar. Målet har till viss del internationell prägel vilket har påverkat såväl den åberopade bevisningen som handläggningen. HA har inte själv tagit initiativ till att målet kommit att prövas i hovrätt utan har endast överklagat tingsrättens dom anslutningsvis. Trafikverket har både vid tingsrätten och i hovrätten utan framgång gjort gällande att HA på ett otillåtet sätt har ändrat sin talan. Dessa omständigheter har medfört att det har varit svårt för rättshjälpsbiträdet och HA att planera och begränsa arbetsinsatserna. Det finns inget som talar mot att de har försökt planera arbetet med de förutsättningar som gäller för rättshjälpen.

20. Mot den angivna bakgrunden finns tillräckliga skäl att låta rättshjälpen fortsätta. Emellertid återstår numera i princip inget ytterligare arbete att utföra i målet sedan parterna träffat förlikning. Frågan är då om ytterligare timmar kan medges i efterhand för det arbete som rättshjälpsbiträdet har lagt ner på målet under handläggningen i hovrätten.

21. Av bestämmelserna i 15 och 34 §§ rättshjälpslagen framgår att rättshjälpsbiträdet ska anmäla om det antal timmar som beviljats tagits i anspråk eller att den tiden närmar sig samt att rätten genast ska fatta beslut i frågan om förlängd rättshjälp. Tanken är att rättshjälpsbiträdet inte ska lägga ned någon tid på uppdraget innan rätten genom ett förlängningsbeslut har medgett att ytterligare timmar tas i anspråk.

22. Hovrätten beslutade den 31 oktober 2011 att rättshjälpen skulle upphöra. Rättshjälpsbiträdet har fortsatt att utföra arbete efter att de 140 timmar som tidigare beviljats hade förbrukats eftersom hovrätten fortsatt handläggningen av målet. Mot den bakgrunden och med hänsyn till den tid som förflutit under Högsta domstolens handläggning bör det i efterhand kunna beslutas att förmånen av rättshjälpsbiträde ska omfatta ytterligare timmar (jfr NJA 2007 s. 752).

23. Med hänsyn till det sagda bör rättshjälpen fortsätta och förmånen av rättshjälpsbiträde omfatta ytterligare högst 30 timmar utöver de 140 timmar som följer av lag och tingsrättens tidigare beslut. De ytterligare timmarna får täcka arbete som har lagts ned före Högsta domstolens beslut.

24. I ett rättshjälpsbiträdes uppdrag ingår att bevaka huvudmannens intresse i rättshjälpsfrågorna (NJA 1983 s. 736). När ett ombud bistår med att överklaga en lägre rätts avslag på en ansökan om förlängd tid för rättshjälpen och högre rätt bifaller ansökningen, är han eller hon därför berättigad till ersättning enligt rättshjälpslagen för överklagandet (jfr NJA 2011 s. 15). Någon ersättning har emellertid inte begärts, och det saknas skäl för Högsta domstolen att ta upp frågan om sådan ersättning med rättshjälpsbiträdet.

I avgörandet har deltagit: justitieråden Ann-Christine Lindeblad, Lena Moore, Agneta Bäcklund (referent), Martin Borgeke och Lars Edlund
Föredragande justitiesekreterare: Olof Wetterqvist